

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Соціологічний факультет
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
З ДИСЦИПЛІНИ
«Культура довіри в сучасному світі»**

рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 Соціологія
освітня програма 054 Соціологія (підготовки докторів філософії)
спеціалізація _____
вид дисципліни за вибором
факультет соціологічний

УКЛАДАЧ: д. соціол. н., проф. Хижняк Л.М.

2022/2023 навчальний рік

З М І С Т

1	Робоча програма навчальної дисципліни «Культура довіри в сучасному світі»	3
2	Плани семінарських занять	15
3	Завдання для самостійної роботи	21
4	Завдання для контрольної роботи, що передбачена навчальним планом	22
5	Питання для підсумкового контролю знань	23
6	Критерії оцінювання знань та вмінь студентів	25

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Соціологічний факультет
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ Олександр ГОЛОВКО

«___» _____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Культура довіри в сучасному світі»

рівень вищої освіти _____ третій (освітньо-науковий)
галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність _____ 054 Соціологія
освітня програма _____ 054 Соціологія (підготовки докторів філософії)
спеціалізація _____
вид дисципліни _____ за вибором
факультет _____ соціологічний

2022/2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

«15» червня 2022 року, протокол № 7.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

ХИЖНЯК Лариса Михайлівна – доктор соціологічних наук, професор, професорка закладу вищої освіти кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій .

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій.

Протокол від «27» квітня 2022 року № 3.

В.о.завідувача кафедри

_____ Віль БАКІРОВ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми “Соціологія”

Гарант освітньої програми “Соціологія”

_____ Віль БАКІРОВ
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету.

Протокол від «___» _____ 2022 року № ___.

Голова науково-методичної комісії

_____ Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Культура довіри в сучасному світі» складена відповідно до освітньо-наукової програми чотирьохрічного циклу підготовки фахівців ступеня «доктор філософії»

з галузі 05 Соціальні та поведінкові науки

зі спеціальності 054 Соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – формування у здобувачів уявлення про роль довіри в сучасному світі, механізми підвищення ефективності функціонування та розвитку соціальних інститутів, організацій завдяки використанню технологій конструювання довіри до них; вироблення у здобувачів навичок ідентифікації типів довіри й оволодіння методами формування культури довіри в різних соціальних практиках.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми здобувачі повинні набути такі компетентності:

- **Загальні компетентності:**

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК03. Здатність працювати в міжнародному контексті.

- **Фахові компетентності:**

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у соціології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з соціології та суміжних галузей.

СК03. Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та навчальній діяльності.

СК05. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері соціології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

СК06. Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни є: сформувати у здобувачів здатність використовувати структурні можливості, що заохочують довіру, та агентурні ресурси, що формують культуру довіри; ідентифікувати культуру довіри, проводити аналіз різних сторін (емоційних, когнітивних, прагматичних, символічних і т. ін.) довірчої поведінки індивідів і груп; використовувати семантичний простір поняття «довіра» в соціологічному дослідженні довіри; ідентифікувати кризи довіри в різних сферах суспільного життя та володіти механізмами їх попередження та подолання засобами соціальних технологій.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
За вибором

Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-
Семестр	
3-й	-
Лекції	
6 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	-
Самостійна робота	
72 год.	-

1.6. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми здобувачі повинні демонструвати такі програмні результати навчання:

РН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання з соціології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

РН04. Планувати і виконувати прикладні та/або теоретичні дослідження з соціології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН05. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.

РН06. Переосмислити у процесі навчання наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі науково-прикладні проблеми соціології з дотриманням норм академічної етики.

РН07. Глибоко розуміти загальні принципи та методи соціально-поведінкових наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері соціології та у викладацькій практиці.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Ідея довіри та проблеми її реалізації в сучасному світі

Фактори актуалізації довіри в сучасному світі. Теоретична модель довіри. Природа довіри. Сучасні трактування довіри: а) з позицій певного набору якостей (моральний підхід бере початок від Аристотеля); б) з позицій вимог, які висуває сучасне складно організоване суспільство до людини як виконавця певних соціальних ролей (структурно - функціональний підхід (М. Вебер, Н. Луман, Е. Гідденс, Т. Парсонс); в) з позицій входження в ціннісно-нормативну систему суспільства, яка регулює його діяльність (Дж. Ролз, Ю. Хабермас). Характеристики сучасності (суспільства модерну), що передбачають необхідність довіри (за П. Штомпокою).

Основні парадигми аналізу довіри / недовіри. Радіус довіри. Ключові характеристики довіри. Дослідження довіри як складової соціального капіталу (П. Бурдье, Д. Гамбетти, Дж. Коулмен, Р. Патнем, Ф. Фукуяма).

Тема 2. Типологій й елементи довіри

Проблема ідентифікації видів довіри в сучасному світі. Місце довіри в системі найбільш близьких до неї понять: віри, розрахунку, контролю і впевненості.

Типологія довіри за трьома ознаками: 1) в залежності від типу суспільства; 2) в залежності від об'єкта довіри; 3) в залежності від ступеню інституціоналізації довіри в суспільстві.

Особиста довіра («віртуальна» довіра): до політиків, глав держав, знаменитостей, «зірок». Категоріальна довіра (стать, раса, вік, релігія, добробут). Позиційна – довіра / недовіра певним соціальним ролям (мати, лікар, друг; податковий інспектор, шпигун та ін.). Групова довіра: футбольна команда для фанатів, студентська група для викладача. Інституційна довіра (школа, університет, церква, банк), включаючи «процедурну» довіру інституціональним практикам і процедурам (довіра науці, демократії, ринку). Комерційна довіра (до продукції певного роду, країни-виробника, фірмі, автору і т.ін.). Системна довіра (до соціальних систем, порядків і режимів). Одностороння довіра (one-side trust) і взаємна довіра (reciprocal trust).

Особливості довіри до абстрактних систем (символічних знаків, експертних систем). Емоційне та когнітивне в довірі. Типи довіри: когнітивне й афективне в довірі.

Тема 3. Культура довіри: проблема вимірювання

Поняття «культура довіри», його операціоналізація. Три виміри довіри (за П. Штомпкою). Аналітична схема чотирьох систем довіри (за П. Штомпкою). Ф. Фукуяма про культуру довіри. Чотири контексти породження довіри у предмодернових суспільствах (за Е. Гідденсом). Процеси появи і руйнування культури довіри.

Інтерпретація поняття «довіра» в соціологічному знанні. Соціологічні концепції довіри. Вимірювання довіри в малих групах («Шкала міжособистісної (соціальної) довіри» Джуліана Роттера (Julian B. Rotter), 1967 р.). Вимірювання довіри на рівні суспільства та соціальних інститутів.

Формалізована та операціоналізована процедури аналізу довіри.

Рівень довіри: шкали вимірювання. Індекси довіри. Баланс між довірою і недовірою.

Тема 4. Технології побудови культури довіри

Довіра як фактор консолідації сучасного суспільства. Довіра і безпека в інформаційному суспільстві. Довіра та її ресурси в сучасному світі. Кредит довіри та чинники, які його визначають.

Культурно-історична, соціальна та особистісна обумовленість довіри. Фактори, що впливають на формування довіри. Умови для виникнення довіри. Адаптаційні реакції, захисні механізми у відповідь на руйнування довіри в суспільстві (за П. Штомпкою). Аналіз різних сторін (емоційних, когнітивних, прагматичних, символічних і т. ін.) довірчої поведінки індивідів і груп, що взаємодіють між собою. Заходи підвищення рівня довіри в різних видах професійної діяльності. Вербальні і невербальні комунікації у формуванні довіри. Джерела, функції, форми недовіри. Стратегії виходу із соціальної недовіри.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин (денна форма навчання)			
	усього	у тому числі		
		лекції	семінари	с. р.
1	2	3	4	5
Тема 1. Ідея довіри та проблеми її реалізації в сучасному світі	26	2	2	22
Тема 2. Типологія й елементи довіри	24	2	2	20
Тема 3. Культура довіри: проблема вимірювання	16	2	4	10
Тема 4. Технології побудови культури довіри	24		4	20
Усього годин	90	6	12	72

4. Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми заняття	Кількість годин
1	Тема 1. Ідея довіри та проблеми її реалізації в сучасному світі	2
2	Тема 2. Типологія й елементи довіри	2
3	Тема 3. Культура довіри: проблема вимірювання	4
4	Тема 4. Технології побудови культури довіри	4
Усього		12

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Вивчення рекомендованої основної та допоміжної літератури до тем навчальної дисципліни	20
2	Виконання завдань до тем навчальної дисципліни	20
3	Підготовка й оформлення тексту та презентації (доповіді) контрольної роботи на семінарському занятті	20
4	Підготовка до підсумкового контролю знань (тестові завдання)	6
5	Підготовка до підсумкового контролю знань (залікова робота)	6
Усього		72

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

Згідно з навчальним планом здобувачі виконують дві контрольні роботи.

Завдання до контрольної роботи № 1 (4 завдання)

1. Деякі науковці говорять про важливість довіри в житті суспільства і в соціальних комунікаціях. При цьому свідчення на користь цієї важливості не йдуть далі жалю з приводу недовіри до соціальних інститутів в сучасному світі. Наведіть свої аргументи на користь або спростування тези про важливість довіри а) в комунікативному просторі сучасного українського суспільства; б) у світовому комунікативному просторі.

2. У 1931 р в «Настільному словнику по соціології» Ф. Тьонніс писав: «До довіри або недовіри веде не тільки власний, а й чужий досвід – авторитет, репутація особистості як такої, що заслуговує довіри або сумнівної, спілкування з якою вимагає обережності». Наведіть аргументи і приклади на підтвердження або спростування цієї тези.

3. Поміркуйте над тим, як через конструювання довіри до соціальних інститутів можна сприяти зниженню соціальної напруженості в умовах підвищення протестної активності населення.

4. Відомо, що довіра виступає ключовим механізмом легітимації влади, в ній висловлюється підтримка з боку населення лідерам, програмам, політичному курсу. Запропонуйте перелік заходів, спрямованих на підвищення довіри електорату до політичних лідерів.

Завдання до контрольної роботи № 2 (4 завдання)

1. Підготуйте доповідь на одну з тем (до 6 тис. знаків з пробілами):

- Роль довіри при двох протилежних формах політичної системи – демократії та автократії.
- Електоральна довіра як вид політичної довіри, що формується в умовах електорального процесу.
- Електоральна довіра як ключовий вимір політичної довіри.
- Параметри, що визначають специфіку і прояви політичної та електоральної довіри.
- Особистісний чинник у політичній та електоральній довірі.
- Вплив чинника політичної культури суспільства на формування і трансформацію електоральної довіри.
- Вплив на стан політичної та електоральної довіри думки соціальної групи (сім'ї, сусідів по під'їзду, робочого колективу).
- Фактори, що трансформують політичну та електоральну довіру в сучасній Україні.
- Використання електронних мас-медіа в процесі формування культури політичної довіри.
- Використання електронних мас-медіа в процесі формування культури електоральної довіри.

2. Поміркуйте, чому інтерес до проблематики довіри посилюється в періоди соціальної нестабільності та змін. Наведіть приклади.

3. Складіть перелік чинників, які впливають на рейтинги довіри / недовіри населення до одного з соціальних інститутів в сучасній Україні.

4. Поясніть, чому в несприятливих, нестабільних або кризових умовах знижується довіра до соціальних інститутів.

7. Методи навчання

Лекційні заняття. Методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький; наочні методи - ілюстрація, демонстрація (презентація лекцій).

Семінарські заняття: есе, аналітичні завдання, групові проєкти та презентація їх результатів, колективне обговорення дискусійних питань; доповіді (реферати), тестові завдання.

8. Методи контролю

Усне опитування, виконання й оцінювання завдань до поточного контролю, залікова робота

Навчальна дисципліна включає 4 теми. Виконання завдань до кожної теми оцінюється до 5 балів.

Самостійна робота здобувачів включає такі види роботи:

Вивчення рекомендованої основної та допоміжної літератури до тем навчальної дисципліни.

Виконання завдань до тем навчальної дисципліни.

Підготовку й оформлення тексту та презентації (доповіді) контрольної роботи на семінарському занятті.

Підготовку до поточного контролю знань (тестові завдання).

Підготовку до підсумкового контролю знань (залікова робота).

Критерії оцінювання. Результати навчальної діяльності будуть оцінюватися за 100-бальною шкалою (з навчальної дисципліни в цілому). Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 30 балів. За результатами вивчення дисципліни обов'язковим є підсумкове накопичення балів – до 60 балів (поточний контроль, дві контрольні роботи). Здобувачі, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж розрахунковий мінімум (30 балів), вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Здобувачі виконують дві контрольні роботи. Кожна контрольна робота включає чотири завдання. Оцінювання: до 20 балів (до 5 балів за кожне з чотирьох представлених на перевірку завдань).

Методи контролю в умовах змішаної форми навчання

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікової роботи – до 40. Час виконання – до 120 хвилин. Вміст залікового білета й оцінювання відповідей на заліку: завдання – до 5 балів, тести – до 35 балів (35 тестових завдань x 1 бал = 35).

УВАГА! У разі використання заборонених джерел під час виконання залікової роботи здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0) - незараховано.

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження / подовження воєнного стану, жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам надається можливість скласти **залік у тестовій формі** (білет містить 40 тестових завдань, оцінювання: 1 бал за кожну вірну відповідь) **дистанційно на платформі Google Classroom** в курсі «Культура довіри в сучасному світі».

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, контрольні роботи	Залікова робота	Сума
---	-----------------	------

				Контрольні роботи, передбачені навчальним планом (дві роботи)	Разом		
T1	T2	T3	T4				
5	5	5	5	2 x 20 (4x5) = 40	60	40	100

Критерії оцінювання досягнень здобувачів

Критерії оцінювання роботи (виконаних завдань до кожної теми) та окремого завдання до контрольних робіт

Відповідь повна, змістовна, з однією незначною помилкою	5 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	4 бали
Відповідь не досить повна, з помилками, недостатньо обґрунтована	3 бали
Відповідь не досить повна, містить суттєві змістовні помилки	2 бали
Відповідь неповна, містить суттєві змістовні помилки, без аргументів	1 бал
Відповідь відсутня та (або) не відповідає суті питання	0 балів

Оцінювання контрольних робіт. Згідно з навчальним планом здобувачі виконують дві контрольні роботи і можуть отримати до 40 балів. Виконання кожної контрольної роботи оцінюється до 20 балів. У контрольній роботі по чотири завдання, одне завдання оцінюється за 5-ти бальною шкалою (5 балів x 4 завдання = 20 балів).

Залікова робота включає 35 тестових завдань (до 35 балів) і одне завдання (до 5 балів). Залікова робота оцінюється до 40 балів (35 + 5 = 40).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна

Sztompka P. Trust: a sociological theory. Cambridge: Cambridge university press, 1999. 214 p.

Хижняк О. В. Культура довіри в рекламі та PR: практикум. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 96 с.

Шайгородський Ю. Ж. Криза суспільної довіри: суперечність між очікуваннями та реальністю // Політичне поле України у ситуації суспільної кризи: влада, опозиція, політичні партії, громадські організації / за ред. О. Майбороди. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. С. 8–31.

Допоміжна

- Андрущенко Г. І. Розвиток соціологічної думки щодо вивчення поняття «довіра». *Український соціум*. 2009. № 4 (31). С. 7–15.
- Балакірева О. М., Дмитрук Д. А. Динаміка інституційної довіри та електоральна активність. *Український соціум*. 2015. № 4 (55). С. 128–142.
- Бевзенко Л. Соціальна база довіри і підтримки волонтерського руху – 2018 рік // Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. С. 237–240.
- Бойко Н. Стан довіри до Інтернету в сучасному українському суспільстві // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць. Випуск 6 (20) / Гол. редактори В. М. Ворона, М. О. Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. С. 369–379.
- Кожем'якіна О. Генеалогія феномена довіри: історико-філософський екскурс. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2017. Випуск 19. С. 19–26.
- Кожем'якіна О. М. Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 118–131.
- Майструк Н. О. Ризики як чинники зростання недовіри у глобальну добу. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 61–66.
- Мартинюк І., Соболева Н. Соціологія довіри в українських реаліях // Соціальні виміри суспільства. Збірник наук. праць. Вип. 4 (15). Київ: Інститут соціології НАН України, 2012. С. 78–112.
- Миколук С. М. Фактори формування довіри в студентському середовищі. *Габітус*. 2018. Випуск 6. С. 12–16.
- Нападиста В. Феномен довіри у соціогуманітарному дискурсі сучасної України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. № 1. С. 207–222.
- Наумкіна С. М., Варинський В. О. Місце довіри в системі соціального капіталу. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 57–65.
- Паращевін М. Показники узагальненої довіри серед населення України // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 1 (15). Том. 1. Київ: Інститут соціології НАН, 2014. С. 133–140.
- Перепелиця Н. О. Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуями. *Науковий журнал «Політикус»*. 2019. Випуск 2. С. 11–16.
- Печенюк І. С. Динаміка зміни рейтингів державних інститутів сектору безпеки та оборони України (2005–2021). *Наука і оборона*. 2021. № 2. С. 50–60.
- Резнік В. Чинники довіри до влади як об'єкт теоретичної типологізації // Соціальні виміри суспільства: зб. наук. пр.; [редкол. : М. Шульга (голов. ред.) та ін.]. Київ: Інст соціології НАНУ. 2012. Вип. 4 (15). С. 227–240.
- Стеценко Т. О. Довіра як соціальний ресурс: від теоретичної концептуалізації до пошуку механізмів практичного управління. *Грані*. 2018. № 6. С. 44–52.
- Стеценко Т. О. Проблеми вимірювання довіри в соціології. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2012. Вип. 56. С. 155–162.
- Ситнік С. В., Пивоварчик І. М. Довіра до людей та її прояв у міжособистісній взаємодії. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 5. С. 59–65.
- Супрунець Т. А. Особливості формування і функціонування довіри та недовіри: мисленнєвий аспект. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С. 48–55.
- Хижняк О. В. Ідея довіри та її мобілізаційний ефект у міжнародних відносинах: соціологічна інтерпретація. *Габітус*. 2020. № 12. С. 17–21.

Чуйко Г. В., Чапак Я. В. Міжособистісна довіра як передумова партнерських стосунків між людьми. *Психологічний часопис* / за ред. С.Д. Максименка. Київ: Інститут психології ім. Г.С. Костюка. 2020. № 1. Вип. 6. С. 29–39.

Шайгородський Ю. Ж. Довіра як політико-психологічний феномен. *Політичне життя*. 2021. № 4. С. 63–69.

Щедрова Г. П., Кормич М. О. Чинник довіри як інструмент політичних технологій. *Гілея: науковий вісник*. 2020. Випуск 154 (№ 3). С. 33–340.

Alfano Mark. The Topology of Communities of Trust. *Социологическое обозрение*. 2016. Т. 15. № 4. С. 30–56.

Bauer P. C. Conceptualizing and Measuring Trust and Trustworthiness // In The Committee on Concepts and Methods. Bern, University of Bern, 2014. P. 1–27.

Cox J. C., Kerschbamer R., Neururer D. What is trustworthiness and what drives it? *Games and Economic Behavior*. 2016. Vol. 98. P. 197–218.

Dasgupta P. Trust as commodity / Trust: Making and breaking cooperative relations. Ch. 10. Oxford: University of Oxford, 2000. P. 49–72.

Delhey J., Newton K. Predicting cross-national level of social trust. *European Sociological Review*. 2005. Vol. 21. No. 4. P. 311–327.

Delhey J., Welzel Ch., Kenneth N. How General Is Trust in «Most People»? Solving the Radius of Trust Problem. *American Sociological Review*. 2011. Vol. 76, is. 5. P. 786–807.

Hosking G. Trust: Money, Markets, and Society. London: Seagull Books, 2010. 92 p.

Yamagishi T. Trust: The Evolutionary Game of Mind and Society. Tokyo: Springer, 2011. 177 p.

Van Lange Paul A. M. Generalized Trust: Four Lessons from Genetics and Culture. *Current Directions in Psychological Science*. 2015. Vol. 24, is. 1. P. 71–76.

Hu A. Radius of trust: Gradient-based conceptualization and measurement. *Social Science Research*. 2017. N 68. P. 147–162.

Журнали

- Соціологія: теорія, методи, маркетинг
- Український соціологічний журнал
- Український соціум
- Sociologos
- American Journal of Sociology
- American Sociological Review
- Current Sociology
- International Sociology
- European Sociological Review

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Центр Разумкова. (2019). Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2019_02_press.pdf

Щорічник Міжнародної соціологічної асоціації (MCA) – "Annual Review of Sociology". – <http://www.annualreviews.org/loi/soc>

Ресурсний центр по соціології, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна (електронна бібліотека, тексти публікацій). - <http://www.sociology.kharkov.ua/>

Бібліотека Гумер – соціологія
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/INDEX_SOCIO.php

«Важливо розрізняти віру й довіру: довіра не обов'язково має бути сліпою» – розмова Лариси Денисенко та Володимира Єрмоленка.
<https://decentralization.gov.ua/news/14133>

Волянська О. В. Тенденції трансформації довіри до соціальних інститутів [Електронний ресурс]. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. (Філософія, філософія права, політологія, соціологія)*. 2012. № 2. С. 322–328.
<https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1928>.

Гібридна війна – нові загрози, складність і «довіра» як антидот.
<https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/11/30/gbridna-vjna-nov-zagrozi-skladnst-dovra-yak-antidot/index.html>

Дашкова К., Ковальова Т. Проблеми забезпечення довіри громадян до судової влади в Україні. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021.
<https://doi.org/10.36074/logos-29.10.2021.v1.20>

Детяр А., Бублій М. Встановлення та розвиток довіри як функція управлінського лідерства. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2018. № 1.
<https://doi.org/10.20998/2616-3241.2018.1.11>

Діденко С. Війна в Україні: вплив на падіння довіри світового бізнесу. 2022.
<https://ua.news.ua/vojna-v-ukrayne-vlyuanye-na-padenye-doveruua-myrovogo-byznesa/>

Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021 р.). Режим доступу:
<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientsatsii-gromadian-ukrainy>

Кустова А., Розмаїнський І. Емпіричний аналіз узагальненої довіри в сучасній Росії. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 4(62). С. 9–22.
[https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-4\(62\)-9-22](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-4(62)-9-22)

Лисенко Д. П. Довіра в предметному полі психологічних досліджень. *Проблеми сучасної психології*". 2018. № 40. С. 196–208.
<https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-40.196-208>

Паніотто В., Харченко Н. Довіра соціальним інститутам.
file:///C:/Users/User/Downloads/04_KR_2_Analit1.pdf

Пекар В. Довіра: три ознаки однієї хвороби.
<https://site.ua/valerii.pekar/dovira-tri-oznaki-odnijeyi-xvorobi-i7qn6o7>

Тимченко В. Два погляди на феномен довіри: Фукуяма і Лао-цзи.
<https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/Тимченко.pdf>

Френсіс Фукуяма про українську демократію і помилкові очікування. 2018.
<https://www.radiosvoboda.org/a/fukuyama-ukrayina-reformy-democratiya/31085269.html>

Шість тез Ф. Фукуями про Україну, Росію і майбутнє. URL: <http://tvoemisto.tv/nevs>.

Школяр М. В. Роль соціальної довіри у трансформаційних процесах сучасного суспільства.
<https://cyberleninka.ru/article/n/rol-sotsialnoyi-doviri-u-transformatsiynih-protseah-suchasnogo-suspilstva/pdf>

Штепа О. Психологічні ресурси особистісної конфіденції: можливості довіри людини до себе й інших. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 50. С. 352–374.
<https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-50.352-374>

Castaldo S. Meanings of trust [online]. URL: <www.sses.se/public/events/euram>.

Castaldo S. Trust variety: Conceptual nature, dimensions and typologies [online]. URL: <www.sses.se/public/events/euram>.

Castelfranchi C. Degrees of trust. Paper presented on conference Trust Management. University of Crete. URL: <www.itrust.uoc.gr>.

Trust in society / Ed. by Karen S. Cook.
https://www.russellsage.org/sites/default/files/cook_society_chapter1_pdf_0.pdf

2020. Edelman Trust Barometer // <https://www.edelman.com/trustbarometer>]

2. Плани семінарських занять

Тема 1. Теоретичні основи соціологічного вивчення довіри в сучасному світі

(2 год.)

План

1. Теоретична модель довіри. Природа довіри. Сучасні трактування довіри.
2. Парадигми аналізу довіри / недовіри. Характеристики довіри.
3. Дослідження довіри як складової соціального капіталу (П. Бурдьє, Д. Гамбетті, Дж. Коулмен, Р. Патнем, Ф. Фукуяма).

Завдання

Підготуйте доповідь на тему «Концепт довіри в теоріях П. Бурдьє, Д. Гамбетті, Дж. Коулмен, Р. Патнем, Ф. Фукуяма».

Розробіть перелік факторів актуалізації довіри в сучасному світі.

Назвіть ключові характеристики довіри.

Розкрийте на конкретному прикладі радіус довіри.

Рекомендована література

Основна

Sztompka P. Trust: a sociological theory. Cambridge: Cambridge university press, 1999. 214 p.

Шайгородський Ю. Ж. Криза суспільної довіри: суперечність між очікуваннями та реальністю // Політичне поле України у ситуації суспільної кризи: влада, опозиція, політичні партії, громадські організації / за ред. О. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. С. 8–31.

Додаткова

Андрущенко Г. І. Розвиток соціологічної думки щодо вивчення поняття «довіра». Український соціум. 2009. № 4 (31). С. 7–15.

Кожем'якіна О. Генеалогія феномена довіри: історико-філософський екскурс. Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2017. Випуск 19. С. 19–26.

Кожем'якіна О. М. Довіра та соціальний капітал: просторова ціннісно-нормативна інтерпретація. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 1. С. 118–131.

Майструк Н. О. Ризики як чинники зростання недовіри у глобальну добу. Політичне життя. 2018. № 1. С. 61–66.

Тема 2. Видове розмаїття довіри (2 год.)

План

1. Ідентифікація довіри в сучасному світі. Типологія довіри.
2. Характеристика окремих видів довіри в сучасному світі (особиста довіра, позиційна – довіра / недовіра певним соціальним ролям; групова довіра; інституційна довіра; комерційна довіра; системна довіра (до соціальних систем, порядків і режимів). Одностороння довіра (one-side trust) і взаємна довіра (reciprocal trust).
3. Особливості довіри до абстрактних систем, тобто символічних знаків та

експертних систем. Співвідношення емоційної та когнітивної складових довіри.

Питання до дискусії

Розкрийте місце довіри в системі найбільш близьких до неї понять: віри, розрахунку, контролю і впевненості.

Наведіть приклади групової довіри.

Як співвідносяться системна довіра (до соціальних систем, порядків і режимів), одностороння довіра (one-side trust) і взаємна довіра (reciprocal trust)?

Які особливості довіри до абстрактних систем, тобто символічних знаків та експертних систем?

Завдання

Опишіть і поясніть, як співвідноситься когнітивне й афективне в довірі населення до влади й соціальних інститутів в умовах російсько-української війни. Наведіть приклади.

Рекомендована література

Основна

Sztompka P. Trust: a sociological theory. Cambridge: Cambridge university press, 1999. 214 p.

Хижняк О. В. Культура довіри в рекламі та PR: практикум. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 96 с.

Чуйко Г. В., Чапак Я. В. Міжособистісна довіра як передумова партнерських стосунків між людьми. *Психологічний часопис* / за ред. С.Д. Максименка. Київ: Інститут психології ім. Г.С. Костюка. 2020. № 1. Вип. 6. С. 29–39.

Додаткова

Андрущенко Г. І. Розвиток соціологічної думки щодо вивчення поняття «довіра». *Український соціум*. 2009. № 4 (31). С. 7-15.

Балакірева О. М., Дмитрук Д. А. Динаміка інституційної довіри та електоральна активність. *Український соціум*. 2015. № 4 (55). С. 128-142.

Бевзенко Л. Соціальна база довіри і підтримки волонтерського руху – 2018 рік // Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. С. 237–240.

Бойко Н. Стан довіри до Інтернету в сучасному українському суспільстві // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць. Випуск 6 (20) / Гол. редактори В. М. Ворона, М. О. Шульга. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. С. 369–379.

«Важливо розрізнити віру й довіру: довіра не обов'язково має бути сліпою» – розмова Лариси Денисенко та Володимира Єрмоленка. <https://decentralization.gov.ua/news/14133>

Хижняк О. В. Ідея довіри та її мобілізаційний ефект у міжнародних відносинах: соціологічна інтерпретація. *Габітус*. 2020. № 12. С. 17–21.

Тема 3. Культура довіри в соціологічному вимірі (4 год.)

Заняття 1

План

1. Поняття «культура довіри», його операціоналізація. Три виміри довіри (за П.

Штомпкою). Аналітична схема чотирьох систем довіри (за П. Штомпкою).

2. Ф. Фукуяма про культуру довіри.

3. Чотири контексти породження довіри у предмодернових суспільствах (за Е. Гідденсом). Процеси появи і руйнування культури довіри.

Завдання

Складіть перелік чинників, що а) сприяють формуванню довіри до вищої освіти в сучасній Україні, б) спричиняють руйнування довіри до вищої освіти.

Заняття 2

План

1. Інтерпретація поняття «довіра» в соціологічному знанні. Соціологічні концепції довіри.
2. Вимірювання довіри в малих групах. Вимірювання довіри на рівні суспільства та соціальних інститутів.
3. Формалізована та операціоналізована процедури аналізу довіри. Рівень довіри. Індекси довіри. Шкали вимірювання рівня довіри. Баланс між довірою і недовірою.

Питання до дискусії

За яких умов довіра може стати фактором консолідації сучасного українського суспільства?

Що таке кредит довіри і які чинники його визначають?

Які адаптаційні реакції, захисні механізми у відповідь на руйнування довіри в суспільстві запропонував П. Штомпка?

Яка роль вербальних і невербальних комунікацій у формуванні культури довіри?

Завдання

Розробіть Бланк соціологічного опитування на тему «Довіра до соціального інституту (освіти, науки, права, релігії, сім'ї) – на вибір здобувачів.

Розробіть пам'ятку (мін 6 пунктів, звернення щодо використання) для менеджера організації на тему «Як досягти балансу між довірою і недовірою до керівництва організації в кризових умовах».

Рекомендована література

Основна

Sztompka P. Trust: a sociological theory. Cambridge: Cambridge university press, 1999. 214 p.

Паніотто В., Харченко Н. Довіра соціальним інститутам. file:///C:/Users/User/Downloads/04_KR_2_Analit1.pdf

Пекар В. Довіра: три ознаки однієї хвороби. <https://site.ua/valerii.pekar/dovira-tri-oznaki-odnijeyi-xvorobi-i7qn6o7>

Тимченко В. Два погляди на феномен довіри: Фукуяма і Лао-цзи. <https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/Тимченко.pdf>

Додаткова

Дашкова К., Ковальова Т. Проблеми забезпечення довіри громадян до судової влади в Україні. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. <https://doi.org/10.36074/logos-29.10.2021.v1.20>

Дегтяр А., Бублій М. Встановлення та розвиток довіри як функція управлінського лідерства. *Лідер. Еліта. Суспільство*. 2018. № 1. <https://doi.org/10.20998/2616-3241.2018.1.11>

Діденко С. Війна в Україні: вплив на падіння довіри світового бізнесу. 2022. <https://ua.news.ua/vojna-v-ukrayne-vlyuyanye-na-padenye-doveryya-mirovogo-byznesa/>

Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021 р.). Режим доступу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>

Лисенко Д. П. Довіра в предметному полі психологічних досліджень. *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 40. С. 196–208. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-40.196-208>

Паніотто В., Харченко Н. Довіра соціальним інститутам. *KMIC Review*. № 4. 06/2012. С. 3-8.

Паращевін М. Показники узагальненої довіри серед населення України // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 1 (15). Том. 1. Київ: Інститут соціології НАН, 2014. С. 133-140.

Перепелиця Н. О. Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуями. *Науковий журнал «Політикус»*. 2019. Випуск 2. С. 11–16.

Печенюк І. С. Динаміка зміни рейтингів державних інститутів сектору безпеки та оборони України (2005–2021). *Наука і оборона*. 2021. № 2. С. 50–60.

Стеценко Т. О. Проблеми вимірювання довіри в соціології. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2012. Вип. 56. С. 155-162.

Центр Разумкова. (2019). Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2019_02_press.pdf

Yamagishi T. Trust: The Evolutionary Game of Mind and Society. Tokyo: Springer, 2011. 177 p.

Van Lange Paul A. M. Generalized Trust: Four Lessons from Genetics and Culture. *Current Directions in Psychological Science*. 2015. Vol. 24, is. 1. P. 71–76.

Hu A. Radius of trust: Gradient-based conceptualization and measurement. *Social Science Research*. 2017. N 68. P. 147–162.

Тема 4. Технології побудови культури довіри (4 год.)

Заняття 1 (2 години)

План

1. Довіра як фактор консолідації сучасного суспільства.
2. Довіра і безпека в інформаційному суспільстві.
3. Довіра та її ресурси в сучасному світі. Кредит довіри та чинники, які його визначають.

Питання до дискусії

За яких умов довіра може стати фактором консолідації сучасного українського суспільства?

Що таке кредит довіри і які чинники його визначають?

Які адаптаційні реакції, захисні механізми у відповідь на руйнування довіри в

суспільстві запропонував П. Штомпка?

Завдання

Розробити перелік заходів (мін 3) по підвищенню рівня довіри (подоланню недовіри) до таких соціальних інститутів в Україні: родини; держави; політики; науки; шлюбу; релігії; засобів масової інформації; середньої освіти; вищої освіти; електронної освіти.

Відповідь має включати:

- а) заходи щодо вдосконалення структури, організації та якості діяльності інституту,
- б) заходи з інформаційної підтримки,
- в) заходи щодо формування більш позитивного іміджу інституту і більшої відкритості.

Заняття 2 (2 години)

План

1. Адаптаційні реакції, захисні механізми у відповідь на руйнування довіри в сучасному світі.
2. Заходи підвищення рівня довіри в різних соціальних практиках і видах професійної діяльності. Роль вербальних і невербальних комунікацій у формуванні довіри.
3. Джерела, функції, форми недовіри.

Завдання

Підготуйте аналітичну доповідь на тему «Стратегії виходу із ситуації соціальної недовіри в сучасному українському суспільстві» (на прикладі однієї з соціальних практик, на вибір здобувача).

Рекомендована література

Основна

Sztompka P. Trust: a sociological theory. Cambridge: Cambridge university press, 1999. 214 p.

Школяр М. В. Роль соціальної довіри у трансформаційних процесах сучасного суспільства.
<https://cyberleninka.ru/article/n/rol-sotsialnoyi-doviri-u-transformatsiynih-protseah-suchasnogo-suspilstva/pdf>

Штепа О. Психологічні ресурси особистісної конфіденції: можливості довіри людини до себе й інших. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 50. С. 352–374.
<https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-50.352-374>

Хижняк О. В. Культура довіри в рекламі та PR: практикум. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 96 с.

Додаткова

Волянська О. В. Тенденції трансформації довіри до соціальних інститутів [Електронний ресурс]. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. (Філософія, філософія права, політологія, соціологія)*. 2012. № 2. С. 322–328.
<https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1928>.

Гібридна війна – нові загрози, складність і «довіра» як антидот.
<https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/11/30/gbridna-vjna-nov-zagrozi-skladnst-dovra-yak-antidot/index.html>

Мартинюк І., Соболева Н. Соціологія довіри в українських реаліях // Соціальні виміри суспільства. Збірник наук. праць. Вип. 4 (15). Київ: Інститут соціології НАН України, 2012. С. 78-112.

Миколіук С. М. Фактори формування довіри в студентському середовищі. *Габітус*. 2018. Випуск 6. С. 12–16.

Нападиста В. Феномен довіри у соціогуманітарному дискурсі сучасної України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. № 1. С. 207–222.

Супрунець Т. А. Особливості формування і функціонування довіри та недовіри: мисленнєвий аспект. *Український соціум*. 2015. № 3 (54). С. 48-55.

Френсіс Фукуяма про українську демократію і помилкові очікування. 2018. <https://www.radiosvoboda.org/a/fukuyama-ukrayina-reformy-democratiya/31085269.html>

Шайгородський Ю. Ж. Довіра як політико-психологічний феномен. *Політичне життя*. 2021. № 4. С. 63–69.

Щедрова Г. П., Кормич М. О. Чинник довіри як інструмент політичних технологій. *Гілея: науковий вісник*. 2020. Випуск 154 (№ 3). С. 33–340.

Шість тез Ф. Фукуями про Україну, Росію і майбутнє. URL: <http://tvoemisto.tv/nevs>.

Bauer P. C. Conceptualizing and Measuring Trust and Trustworthiness // In The Committee on Concepts and Methods. Bern, University of Bern, 2014. P. 1–27.

Cox J. C., Kerschbamer R., Neururer D. What is trustworthiness and what drives it? *Games and Economic Behavior*. 2016. Vol. 98. P. 197–218.

3. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота з навчальної дисципліни включає такі види робіт:

1. Вивчення рекомендованої основної та допоміжної літератури до тем навчальної дисципліни.
2. Виконання завдань до тем навчальної дисципліни.
3. Підготовка й оформлення тексту та презентації (доповіді) контрольної роботи на семінарському занятті.
4. Підготовка до поточного контролю знань (тестові завдання).
5. Підготовка до підсумкового контролю знань (залікова робота).

Завдання 1

Дайте характеристику таким адаптаційним реакціям, захисним механізмам у відповідь на руйнування довіри в суспільстві (за П. Штомпою): провіденціалізм, корупція, надмірне посилення пильності, надмірне сутяжництво, «геттоїзації», патерналізація, екстерналізація довіри.

Наведіть приклади із практик застосування цих механізмів в сфері а) економіки, б) політики, в) культури

Завдання 2

Поясніть, як недовіра може бути інституціоналізована у формальних організаційних ролях (наприклад, інспектори контролю або аудитори), позиціях (наприклад, супервайзери) та санкціях (наприклад, у специфічних покараннях для різних порушень). Наведіть приклади.

Розробіть перелік заходів по підвищенню довіри і подоланню недовіри до соціальних інститутів сучасного українського суспільства. Список із запропонованих заходів повинен включати заходи щодо 1) вдосконалення структури, організації та якості діяльності інституту; 2) інформаційної підтримки; 3) формування позитивного його іміджу і більшої відкритості.

Завдання 3

Розкрийте, у чому полягають особливості вимірювання довіри та соціальних технологій підвищення довіри в ділових відносинах, в економічній сфері. Дайте характеристику таким проявам економічної недовіри в економічній сфері, як: фінансові афери, піраміди, відхід від сплати податків, переказ грошових коштів в іноземні банки, корупція. Наведіть приклади.

Завдання 4

Розкрийте ризики застосування наведених нижче схем довіри в різних соціальних практиках:

А) Переважання установки на довіру, що підтверджується, на довіру у відповідь, на обопільну довіру (веде до культури довіри).

Б) Сліпа, найвна довіра (може тимчасово сприяти культурі довіри, але вона буде односторонньою і з появою все нових випадків невинуватити довіри зруйнується).

В) Виправдана недовіра (продукує культуру недовіри і розкручується спіраль поглиблення цинізму та підозрілості).

Г) Надмірна недовіра (може тимчасово вимагати нормативної санкції).

Наведіть приклади.

4. Завдання для контрольної роботи, що передбачена навчальним планом

Завдання до контрольної роботи № 1 (4 завдання)

1. Деякі науковці говорять про важливість довіри в житті суспільства і в соціальних комунікаціях. При цьому свідчення на користь цієї важливості не йдуть далі жалю з приводу недовіри до соціальних інститутів в сучасному світі. Наведіть свої аргументи на користь або спростування тези про важливість довіри а) в комунікативному просторі сучасного українського суспільства; б) у світовому комунікативному просторі.

2. У 1931 р в «Настільному словнику по соціології» Ф. Тьонніс писав: «До довіри або недовіри веде не тільки власний, а й чужий досвід – авторитет, репутація особистості як такої, що заслуговує довіри або сумнівної, спілкування з якою вимагає обережності». Наведіть аргументи і приклади на підтвердження або спростування цієї тези.

3. Поміркуйте над тим, як через конструювання довіри до соціальних інститутів можна сприяти зниженню соціальної напруженості в умовах підвищення протестної активності населення.

4. Відомо, що довіра виступає ключовим механізмом легітимації влади, в ній висловлюється підтримка з боку населення лідерам, програмам, політичному курсу. Запропонуйте перелік заходів, спрямованих на підвищення довіри електорату до політичних лідерів.

Завдання до контрольної роботи № 2 (4 завдання)

1. Підготуйте доповідь на одну з тем (до 6 тис. знаків з пробілами):

- Роль довіри при двох протилежних формах політичної системи – демократії та автократії.
- Електоральна довіра як вид політичної довіри, що формується в умовах електорального процесу.
- Електоральна довіра як ключовий вимір політичної довіри.
- Параметри, що визначають специфіку і прояви політичної та електоральної довіри.
- Особистісний чинник у політичній та електоральній довірі.
- Вплив чинника політичної культури суспільства на формування і трансформацію електоральної довіри.
- Вплив на стан політичної та електоральної довіри думки соціальної групи (сім'ї, сусідів по під'їзду, робочого колективу).
- Фактори, що трансформують політичну та електоральну довіру в сучасній Україні.
- Використання електронних мас-медіа в процесі формування культури політичної довіри.
- Використання електронних мас-медіа в процесі формування культури електоральної довіри.

2. Поміркуйте, чому інтерес до проблематики довіри посилюється в періоди соціальної нестабільності та змін. Наведіть приклади.

3. Складіть перелік чинників, які впливають на рейтинги довіри / недовіри населення до одного з соціальних інститутів в сучасній Україні.

4. Поясніть, чому в несприятливих, нестабільних або кризових умовах знижується довіра до соціальних інститутів.

5. Питання для підсумкового контролю знань

Питання для підсумкового контролю знань (залік)

1. Довіра як фактор консолідації сучасного суспільства.
2. Довіра та її ресурси в сучасному світі.
3. Джерела, функції, форми недовіри.
4. Концептуалізація функцій довіри в науковому дискурсі. Інтерпретації довіри. Довіра як ключовий елемент соціальних відносин. Традиційна і сучасна довіра.
5. Соціальні контексти довіри. Соціально-економічні контексти довіри. Соціально-психологічний механізм довіри. Аналіз соціальних контекстів довіри.
6. Соціологічні концепції довіри та їх застосування в соціальних технологіях.
7. Характеристики довіри як соціального явища. Ситуація довіри. Предмет довіри. Сутнісні характеристики суб'єкта довіри.
8. Співвідношення емоційної та когнітивної складових довіри. Типи довіри: когнітивне й афективне в довірі.
9. Довірча дія і довірчі відносини: поведінковий компонент довіри.
10. Видове різноманіття довіри. Особиста довіра («віртуальна» довіра). Категоріальна довіра. Позиційна довіра. Групова довіра.
11. Видове різноманіття довіри. Інституційна довіра. Комерційна довіра. Системна довіра. Одностороння довіра і взаємна довіра.
12. Культурно-історична, соціальна та особистісна обумовленість довіри.
13. Актуальна довіра як інтегральний результат суб'єктних, об'єктних, середовищних і ситуаційних чинників.
14. Фактори, що формують довіру/недовіру.
15. Суб'єктивна значущість довіри і соціальна дистанція між суб'єктом і об'єктом довіри.
16. Етичний, прагматичний, психологічний, соціологічний, політологічний, економічний, комерційний, управлінський, правовий, медичний, терапевтичний, релігійний, педагогічний, особистісний, інформаційний і т. ін. контексти довіри.
17. Соціальні джерела недовіри. Гносеологічні джерела недовіри.
18. Особливості довіри до абстрактних систем, тобто символічних знаків та експертних систем.
19. Довіра як соціальний фактор розвитку партнерських відносин між суб'єктами соціально-економічної і політичної діяльності.
20. Соціально-психологічні функції довіри.
21. Особливості прояви довіри в статусних міжособистісних відносинах.
22. Довіра як соціальний інститут громадянського суспільства.
23. Символічний капітал довіри до влади та різних соціальних інститутів.
24. Операціональні критерії розрізнення довіри і суміжних понять (віра, впевненість, довірливість).
25. Семантичний простір поняття «довіра».
26. Поняття «культура довіри», його операціоналізація. Процеси появи і руйнування культури довіри. Рівень довіри. Індекси довіри.
27. Кредит довіри та чинники, які його визначають.
28. Роль довіри при двох протилежних формах політичної системи – демократії та автократії.
29. Довіра і безпека в інформаційному суспільстві.
30. Заходи підвищення рівня довіри в різних видах професійної діяльності.

31. Довіра через соціальний діалог і довіра в міжособистісних стосунках: особливості їх соціологічного супроводу.
32. Соціальні технології підвищення довіри в ділових відносинах.
33. Соціологічне забезпечення формування довіри політичній партії і політичному лідеру.
34. Формалізована та операціоналізована процедури аналізу довіри.
35. Тенденції формування довіри / недовіри в сучасному українському суспільстві.

6. Критерії оцінювання знань та вмінь здобувачів

Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, контрольні роботи				Контрольні роботи, передбачені навчальним планом (дві роботи)	Разом	Залікова робота	Сума
T1	T2	T3	T4				
5	5	5	5	2 x 20 (4x5) = 40	60	40	100

Критерії оцінювання досягнень здобувачів

Критерії оцінювання роботи (виконаних завдань до кожної теми) та окремого завдання до контрольних робіт

Відповідь повна, змістовна, з однією незначною помилкою	5 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	4 бали
Відповідь не досить повна, з помилками, недостатньо обґрунтована	3 бали
Відповідь не досить повна, містить суттєві змістовні помилки	2 бали
Відповідь неповна, містить суттєві змістовні помилки, без аргументів	1 бал
Відповідь відсутня та (або) не відповідає суті питання	0 балів

Оцінювання контрольних робіт. Згідно з навчальним планом здобувачі виконують дві контрольні роботи і можуть отримати до 40 балів. Виконання кожної контрольної роботи оцінюється до 20 балів. У контрольній роботі по чотири завдання, одне завдання оцінюється за 5-ти бальною шкалою (5 балів x 4 завдання = 20 балів).

Залікова робота включає 35 тестових завдань (до 35 балів) і одне завдання (до 5 балів). Залікова робота оцінюється до 40 балів (35 + 5 = 40).

Приклади тестових завдань до заліку

1. Хто з науковців довів, що в предмодернових суспільствах існують чотири контексти породження довіри: 1) родинні відносини, 2) локальні співтовариства, 3) релігійні космології, 4) традиції?

- а) Ф. Фукуяма
- б) П. Штомпка
- в) Е. Гідденс
- г) Н. Луман.

2. Хто з науковців вважав, що довіра – це генералізоване очікування того, що інша людина буде стримувати свою свободу; розглядав довіру як спосіб протистояння складності соціуму; аналізував співвідношення довіри і ризику?

- а) Ф. Фукуяма
- б) П. Штомпка
- в) Е. Гідденс
- г) Н. Луман.

3. Що не входить до характеристики тривимірної системи довіри, яку запропонував П. Штомпка?

- а) ситуаційні чинники
- б) характеристика відносин (односторонніх чи взаємних)
- в) особистісна риса
- г) культурний аспект довіри.

4. Хто з науковців вважає, що надмірна недовіра може тимчасово вимагати нормативної санкції? При цьому «спіраль недовіри» може змінитися відновленням культури довіри: постійні й перманентні прояви, що заслуговують на довірчу поведінку, можуть підірвати необгрунтовану недовіру.

- а) Ф. Фукуяма
- б) П. Штомпка
- в) Е. Гідденс
- г) Н. Луман.

5. Що Н. Луман не включив до трьох підстав формування міжособистісної довіри?

- а) знання учасниками реальної ситуації, а також адекватна оцінка уявлень про неї контрагента
- б) наявність у партнерів взаємних зобов'язань
- в) відсутність у партнерів взаємних зобов'язань
- г) неможливість «вимог» довіри, воно може бути тільки запропоновано або прийнято.

6. До елементів міжособистісної довіри не входить?

- а) ситуація довіри
- б) предмет довіри
- в) суб'єкт і об'єкт довіри
- г) функції довіри.

7. До соціально-психологічного механізму формування довіри не входить ...

- а) раціональність довіри
- б) суб'єктивна даність ситуації
- в) ситуація довіри і орган довіри
- г) актуальний прояв довіри

8. В якості суб'єкта і об'єкта довіри не може виступати ...

- а) природа
- б) одна людина
- в) група і організація
- г) цілі країни і народи.

9. Особистісна довіра з такою рисою як схильність персоніфікувати об'єкт довіри переважає ...

- а) у традиційному суспільстві
- б) у модерному суспільстві
- в) у постмодерному суспільстві
- г) у всіх виділених суспільствах.

10. Хто з науковців виділив дев'ять типів довіри, що розрізняються за її об'єктом?

- а) Ф. Фукуяма
- б) П. Штомпка
- в) Е. Гідденс
- г) Н. Луман.

11. До груп запропонованих А. Пометуном некомерційних пропозицій, що формують довіру, не входять ...

- а) експертні

- б) подарункові
- в) стихійні
- г) бізнес-торкання; розважальні; вір-торкання; wow-торкання; сервісні.

12. Асиметрична довіра може виникати ...

- а) у відносинах тільки двох суб'єктів
- б) у відносинах, де довіра є обов'язково рівноспрямованою
- в) у відносинах, де довіра є не обов'язково рівноспрямованою
- г) у будь-яких відносинах.

13. Для якої моделі Телефону довіри характерний тип відносин, при яких телефонний консультант бере на себе відповідальність за життя (і здоров'я) того, хто до нього звернувся?

- а) для моделі «лікар допомагає пацієнтові»
- б) для моделі «фахівець допомагає клієнту»
- в) для моделі «людина допомагає людині»
- г) для усіх названих моделей.

14. Коли відзначається Міжнародний день дитячого телефону довіри?

- а) 17 лютого
- б) 17 травня
- в) 17 вересня
- г) 17 листопада.

15. До типів патогенних систем вірувань, які виділила В. Данченко у книзі «Принципи сучасного психічного самозахисту», не входить ...

- а) народна (з уявленнями про «погане око» і «наведенні псування»),
- б) окультна («астральні шнури», «інвольтації»)
- в) біопольна («пучки енергії», «заряди негативної інформації» і т. ін.)
- г) інформаційна.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано